

Д.К. СЕМЕНДА, кандидат економічних наук, професор
О.В. СЕМЕНДА, кандидат економічних наук
Т.Ю. ПЕТРУК, аспірант*

Економічні аспекти функціонування сільськогосподарських підприємств

Мета статті - обґрунтувати та висвітлити теоретичні засади і механізми вдосконалення системи ціноутворення, як основи стабільного розвитку аграрного сектору економіки, зокрема галузі тваринництва, з урахуванням світового досвіду та національних особливостей України.

Методика дослідження. За методологічну і теоретичну основу статті слугували сучасні праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також результати власних досліджень. У процесі дослідження використано методи і прийоми: монографічний (аналіз наукових здобутків українських й іноземних учених щодо проблеми розвитку ціноутворення у сільському господарстві), емпіричний (стосовно комплексної оцінки сучасного стану об'єкта дослідження), порівняльного аналізу (визначення проблеми й цілі регулювання цін у державах-членах ЄС та в Україні), абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формування висновків).

Результати дослідження. У процесі вивчення питань ціноутворення в сільському господарстві України та деяких європейських державах розкрито сучасний стан ціноутворення та проаналізовано його економічні аспекти. Виявлено, що дослідження багатьох учених-економістів щодо оцінювання ролі ціни та ціноутворення потребують удосконалення на сучасному етапі. Потрібно враховувати специфічні особливості функціонування сільськогосподарських підприємств, підвищення їхньої ролі у забезпеченні продовольчої безпеки країни, а також впливу зовнішнього середовища ціноутворення на сільськогосподарську продукцію українських товаровиробників.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо удосконалення системи ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Запропоновано методологічні підходи стосовно оцінювання сучасного стану впливу ціноутворення на забезпечення прибутковості виробництва сільськогосподарської продукції. Розкрито вплив диспаритету цін на фінансовий стан підприємств.

Практична значущість. Показано, що за існуючої системи ціноутворення на продукцію тваринництва, зокрема яловичини, свинини, виробництво буде збиткове, тому запропоновано напрями вдосконалення системи ціноутворення на сільськогосподарську продукцію на рівні підприємства. Табл.: 7. Рис.: 2. Бібліогр.: 20.

Ключові слова: ціна; ціноутворення; диспаритет цін; державне регулювання; індекс розвитку.

Семенда Дмитро Костянтинович - кандидат економічних наук, професор, заслужений працівник сільського господарства України, професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Уманський національний університет садівництва (Черкаська обл., м. Умань, вул. Інститутська, 2)

E-mail: dksemenda@ukr.net

Семенда Ольга Володимирівна - кандидат економічних наук, старший викладач кафедри маркетингу, Уманський національний університет садівництва (Черкаська обл., м. Умань, вул. Інститутська, 2)

E-mail: olga-semenda@ukr.net

Петрук Тетяна Юріївна - аспірант кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності, Уманський національний університет садівництва (Черкаська обл., м. Умань, вул. Інститутська, 2)

E-mail: tatyana.petruk@icloud.com

Постановка проблеми. Ціна являє собою одну з найскладніших економічних категорій, оскільки перебуває під впливом не тільки закону вартості, а й усієї системи економічних законів. Тому ціни на сільськогосподарську продукцію відіграють винятково важливу роль в економіці держави, бо

впливають на всі основні економічні, політичні та соціальні проблеми.

Особливістю ціноутворення на сільськогосподарську продукцію є те, що ціна, яка склалася в точці перетину попиту і пропозиції, не завжди відшкодовує витрати товаровиробникові. Звідси на окремі види сільськогосподарської продукції вводиться державне регулювання ціни або державна підтримка у країнах з ринковою економікою.

Механізм формування цін - один із найважливіших складових ринкового меха-

* Науковий керівник – Д.К. Семенда, кандидат економічних наук, професор.

© Д.К. Семенда, О.В. Семенда, Т.Ю. Петрук, 2018

нізму господарюючих суб'єктів. Тому ціні відводиться особливе місце в ринковій системі.

Вивчення системи ціноутворення, механізму, напрямів та методів її удосконалення залишається досить актуальним. Крім того, актуальність теми визначається необхідністю дослідження ціни не відокремлено, а у взаємодії з іншими елементами ринкової діяльності сільськогосподарських підприємств як у цілому по Україні, так і на рівні регіонів.

За останні роки відбулися значні зміни в порядку формування цін на продукцію сільськогосподарства. Нова економічна ситуація, що стала реальністю в країні, вимагала іншого підходу до формування закупівельних, оптових і роздрібних цін. Перехід до вільного ціноутворення відіграв важливу роль у формуванні системи цін та ціноутворення, але разом із тим став однією з основних причин інфляції, кризи економіки, спаду виробництва, що у свою чергу призвело до диспаритету цін між сільськогосподарською та промисловою продукцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На різних етапах розвитку суспільства та в міру розвитку науки сутність ціни та системи ціноутворення змінювалася. Проте дослідження цієї проблеми завжди залишалося пріоритетним. Протягом останніх років спостерігається підвищення наукового інтересу до питань системи ціноутворення. Проблеми цін та ціноутворення досліджували такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені,

як М.М. Артус [2, 3], Ф. Котлер [10], І.В. Ліпсіц [11], Л.О. Шкварчук [20], Л.О. Чорна [19] та інші.

Мета статті - обґрунтувати та висвітлити теоретичні засади і механізми вдосконалення системи ціноутворення, як основи стабільного розвитку аграрного сектору економіки, зокрема галузі тваринництва, з урахуванням світового досвіду та національних особливостей України.

Виклад основних результатів дослідження. В умовах ринкової економіки ціна має ключове значення для всіх господарюючих суб'єктів. Вона виступає основним джерелом інформації, необхідної для прийняття господарських рішень. Зважаючи на це, проблеми ринкового механізму формування цін, сутність останніх становлять великий практичний інтерес для всіх учасників ринку.

В Україні загальні положення щодо цін і ціноутворення у сфері господарської діяльності містяться у Господарському кодексі України [5].

Долучаючись до думки М.М. Артус, за якого «ціна є економічним барометром господарського життя, а механізм цін становить собою серцевину ринкового регулювання» [3], зазначаємо, що дослідження природи цін та її теоретичних основ - необхідна умова вдосконалення господарського механізму в ринкових умовах. Нижче наведено трактування поняття «ціна», законодавчо визнане низкою науковців (табл. 1).

1. Трактування поняття «ціна»

Джерело	Визначення
Господарський кодекс України [5, ст. 189]	Є формою грошового визначення вартості продукції (робіт, послуг), яку реалізують суб'єкти господарювання
Маркс К. [14]	Є грошовою назвою уречевленої в товарі праці..., показником величини вартості товару
Герасименко В.В. [7, с. 6]	Сума всіх витрат покупця, прямо або побічно пов'язаних з придбанням продукту
Котлер Ф. [10]	Сума грошей, за яку відчужується товар в акті купівлі-продажу

Джерело: Сформовано авторами.

Відповідно до Господарського кодексу України, ціна є формою грошового визначення вартості продукції (робіт, послуг), яку реалізують суб'єкти господарювання [5, ст. 189].

Дослідження праць учених-економістів у галузі цін і ціноутворення дали змогу запропонувати наступне визначення: ціна - це по-

казник кон'юнктури ринку, що є чинником рівня, структури і співвідношення попиту й пропозиції та інструментом забезпечення прибутку і управління ефективністю господарюючого суб'єкта й показує рівень життя, впливаючи на ринок праці, обсяг і структуру споживання, рівень реальних доходів населення [15, с. 26].

Серед чинників, що впливають на рівень та динаміку ринкових цін, слід виокремити

такі (табл. 2).

2. Чинники, що впливають на рівень та динаміку ринкових цін

Чинники, які сприяють зниженню цін	Чинники, які зумовлюють зростання цін
Підвищення продуктивності праці на основі науково-технічного прогресу	Спад виробництва та монополізм
Зростання виробництва	Збільшення маси грошей в обігу
Зниження витрат виробництва	Зростання податків
Зниження податків	Збільшення заробітної плати
Конкуренція	Зростання прибутковості
Розвиток прямих економічних зв'язків	Ажіотажний попит
	Погіршення якості продукції
	Нестабільність економічної, соціальної та політичної ситуації

Джерело: Сформовано на основі [9, с. 31].

Ефективність продукції, яку виробляє підприємство, визначається ринком, ціною її реалізації. У кінцевому результаті ціна є основною ринковою категорією. Зміна ціни призводить до значних економічних, соціальних і політичних наслідків. Тому інформація про ціни на основі цінового моніторингу, аналізу закономірностей і тенденцій їх змін має важливе значення як для виробників, так і для споживачів та суспільства в цілому.

Як основне завдання розрахунку цін слід вказати врахування відповідних факторів, які зменшують чи розширюють можливий інтервал варіацій цін на продукцію.

У системі державного регулювання економіки важливу роль відіграє підтримка відповідного рівня цін і забезпечення цінової рівноваги в аграрному секторі.

Світовий досвід показує, що значна державна підтримка власних сільськогосподарських товаровиробників застосовується в багатьох розвинутих країнах. Зокрема, її питома вага у вартості сільськогосподарської продукції в Японії досягає 66%, Канаді - 45, країнах ЄС - 49 і США - 30%.

За роки перехідного періоду до ринкової економіки в Україні поглибився диспаритет цін не на користь сільського господарства. Законом України «Про ціни і ціноутворення» [17, ст. 190], з наступними змінами і доповненнями, закладено нові з ринковим спрямуванням принципи цінової політики, поставлена вимога дотримання об'єктивних співвідношень у цінах на промислову і сільськогосподарську продукцію, що забезпечує еквівалентність обміну. Також ця вимога забезпечення обміну еквівалентності міститься і в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період

до 2020 року». Проте поки що не спостерігається суттєвих змін у ціноутворенні в сприятливий для сільськогосподарського товаровиробника бік [13].

Формування паритетності сільськогосподарських цін - необхідна передумова розвитку і відтворення сільськогосподарського товаровиробництва, на що вказується і в Законі України «Про державну підтримку сільськогосподарського виробництва». За 1991-2016 рр. склався більше ніж восьмиразовий диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, яка надходить селу. Це призвело до втрат сільським господарством за згаданий період понад трильйона гривень доходу [12].

Отже, необхідність державного регулювання цінових процесів у галузі аграрного виробництва пов'язана з особливостями функціонування сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізаційних тенденцій. До ключових напрямів державної політики в галузі ціноутворення слід віднести: власне цінові, антимонопольні, інтеграційні, інноваційні, моніторингові, законодавчі заходи. Лише комплексний підхід до вирішення проблеми міжгалузевого обміну надасть можливість нейтралізувати прояви цінового диспаритету, підвищити прибутковість та конкурентоспроможність аграрної галузі економіки України.

Наступним явищем, яке впливає на ціноутворення в галузі сільського господарства, є інтенсифікація сільськогосподарського виробництва. Адже її суть полягає в тому, що з підвищенням врожайності сільськогосподарських культур та продуктивності худоби і птиці знижуватиметься собівартість продукції, оскільки лише за таких умов найбільш ефективно використовуватимуться всі ресур-

си, залучені у виробничий процес. У практичній діяльності це знаходитиме прояв у збільшенні прибутку та підвищенні рівня рентабельності, що у свою чергу також впливає на ціноутворення [4, с. 18].

Як приклад наведено аналіз економічної ефективності інтенсифікації галузі рослинництва (табл. 3) та галузі тваринництва (табл. 4) в Новомиргородському районі Кіровоградської області.

За основними економічними показниками інтенсифікації в рослинництві можна зробити висновок, особливо стосовно зернових, що витрати на 1 га збільшилися у 2,2 раза, проте і прибуток на 1 ц за цей період зріс у 5 разів. Дотримання інтенсивної технології забезпечило якісні показники продукції і дало можливість підвищити ціну на продукцію зернових.

3. Економічна ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в Новомиргородському районі Кіровоградської області

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення 2017 р. до 2013 р.	
						грн	%
Зернові та зернобобові - всього							
Витрати на 1 га, грн	4577,77	4902,79	5395,42	8959,97	10253,37	5675,6	224,0
Урожайність, ц/га	48,6	58,1	55	55,9	71,5	22,9	147,1
Собівартість 1 ц, грн	113,44	103,81	92,57	199,33	226,32	112,87	199,5
Ціна реалізації 1 ц, грн	145,76	126,84	170,36	304,71	415,22	269,46	284,9
Прибуток на 1 ц, грн	32,32	23,03	77,79	105,38	188,91	156,59	584,5
Рівень рентабельності, %	28,49	22,19	84,04	52,86	83,47	-	54,98 в. п.
Соняшник							
Витрати на 1 га, грн	4359,36	5703,72	5345,23	8567,53	12754,09	8394,73	292,6
Урожайність, ц/га	32,5	28,35	25,9	26,4	28,1	-4,40	86,5
Собівартість 1 ц, грн	175,00	222,95	207,58	393,29	540,67	365,67	309,0
Ціна реалізації 1 ц, грн	372,83	306,56	381,74	829,86	844,46	471,62	226,5
Прибуток на 1 ц, грн	197,83	83,60	174,16	436,57	303,79	105,96	153,6
Рівень рентабельності, %	113,05	37,50	83,90	111,00	56,19	-	-56,86 в.п.
Соя							
Витрати на 1 га, грн	3691,97	5539,48	6124,27	8979,66	6756,49	3064,52	183,0
Урожайність, ц/га	20,9	20,5	17,8	17,1	12,7	-8,20	60,8
Собівартість 1 ц, грн	181,50	247,99	330,94	504,25	674,95	493,45	371,9
Ціна реалізації 1 ц, грн	344,59	376,70	468,24	884,17	868,90	524,31	252,2
Прибуток на 1 ц, грн	163,09	128,71	137,30	379,92	193,95	30,86	118,9
Рівень рентабельності, %	89,85	51,90	41,49	75,34	28,73	-	-61,12 в.п.
Ріпак озимий							
Витрати на 1 га, грн	3222,97	5346,64	5768,14	298,39	10687,29	7464,32	331,6
Урожайність, ц/га	23,7	22,7	20,4	18,1	26,1	2,40	110,1
Собівартість 1 ц, грн	300,55	254,63	321,07	445,31	435,03	134,48	144,7
Ціна реалізації 1 ц, грн	371,68	284,60	386,30	704,80	782,32	410,64	210,5
Прибуток на 1 ц, грн	71,14	29,96	65,23	259,49	347,29	276,15	488,2
Рівень рентабельності, %	23,67	11,77	20,32	58,27	79,83	-	56,16 в.п.
Цукрові буряки							
Витрати на 1 га, грн	10412,96	-	15184,95	24054,98	28602,36	18189,40	274,7
Урожайність, ц/га	550,3	-	454,9	449,5	543,9	-6,40	98,8
Собівартість 1 ц, грн	24,02	-	37,34	55,86	84,27	60,26	350,9
Ціна реалізації 1 ц, грн	45,83	-	48,33	83,75	121,26	75,43	264,6
Прибуток на 1 ц, грн	21,82	-	10,99	27,89	36,99	15,17	169,5
Рівень рентабельності, %	90,85	-	29,44	49,93	43,89	-	-46,96 в.п.

Джерело: Розраховано за наведеними річними бухгалтерськими звітами по Новомиргородському району за період 2013-2017 рр.

За складну та незадовільну з погляду прибутковості тут слід визнати ситуацію з

економічною ефективністю інтенсифікації галузі тваринництва.

4. Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва в Новомиргородському районі Кіровоградської області

Показник	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+,-) 2017 р. до 2013 р., грн
Велика рогата худоба						
Повна собівартість 1 ц, грн	1361,88	1490,62	1921,35	2198,23	1360,00	-1,88
Витрати на одну голову, грн	1870,14	2538,07	2603,00	3910,74	3849,45	1979,31
Ціна 1 ц, грн	1147,33	1035,87	1288,75	2161,92	1410,75	263,42
Прибуток (збиток) на одну голову, грн	-347,76	-1028,71	-1505,46	-55,98	134,71	482,47
Прибуток (збиток) на 1 ц, грн	-214,55	-454,75	-632,61	-36,31	50,75	265,30
Рівень рентабельності (збитковості), %	-15,75	-30,51	-32,93	-1,65	3,73	19,49 в. п.
Свині						
Повна собівартість 1 ц, грн	1425,21	2270,70	2017,79	2416,59	3102,75	1677,54
Витрати на одну голову, грн	991,01	1236,09	1593,84	2561,75	319,47	-671,54
Ціна 1 ц, грн	1443,51	1339,22	1619,32	2250,23	2041,45	597,94
Прибуток (збиток) на одну голову, грн	13,50	-682,92	-341,23	-191,81	-939,76	-953,26
Прибуток (збиток) на 1 ц, грн	18,67	-931,48	-398,47	-166,36	-1061,29	-1079,97
Рівень рентабельності (збитковості), %	1,31	-41,02	-19,75	-6,88	-34,20	-35,52 в. п.
Молоко						
Повна собівартість 1 ц, грн	260,81	343,47	400,34	451,35	654,76	393,95
Витрати на одну голову, грн	10680,97	11362,85	16705,67	21628,98	3192,47	-7488,50
Ціна 1 ц, грн	205,37	277,32	329,19	391,17	565,82	360,45
Прибуток (збиток) на одну голову, грн	-2270,77	-2395,24	-3189,87	-3035,34	-8824,56	-6553,79
Прибуток (збиток) на 1 ц, грн	-55,45	-66,15	-71,15	-60,18	-88,94	-33,49
Рівень рентабельності (збитковості), %	-21,26	-19,26	-17,77	-13,33	-13,58	7,68 в. п.

Джерело: Розраховано за зведеними річними бухгалтерськими звітами по Новомиргородському району за період 2013–2017 рр.

Наведені дані підтверджують, що на сьогодні виробництво тваринницької продукції в районі збиткове, невисокою є прибутковість і в інших регіонах України. Серед чинників, що на це впливають, слід виокремити насамперед рівень продуктивності та невисокі заготівельні ціни, особливо на м'ясо великої рогатої худоби і свиней. Зважаючи, що відсутність прибутку не стимулює розвиток тваринництва в Україні, у державному бюджеті на 2018 р. для підтримки галузі тваринництва передбачено 4 млрд гривень.

Отже, незважаючи на всі негативні явища і процеси, що відбуваються в сучасних умовах в аграрному секторі економіки, можна стверджувати, що інтенсифікація була і за-

лишиться на перспективу найвагомішим фактором впливу на розвиток аграрної сфери. Оскільки природні ресурси, в тому числі можливості розширення земельних угідь для нарощування обсягів виробництва обмежені, тому задоволення зростаючих потреб суспільства в продукції сільського господарства можна забезпечити лише завдяки інтенсифікації.

За допомогою показника ціни реалізації 1 ц основних видів сільськогосподарської продукції проаналізовано зазначену тенденцію в аграрному секторі району дослідження: галузі рослинництва (рис. 1) та галузі тваринництва (рис. 2).

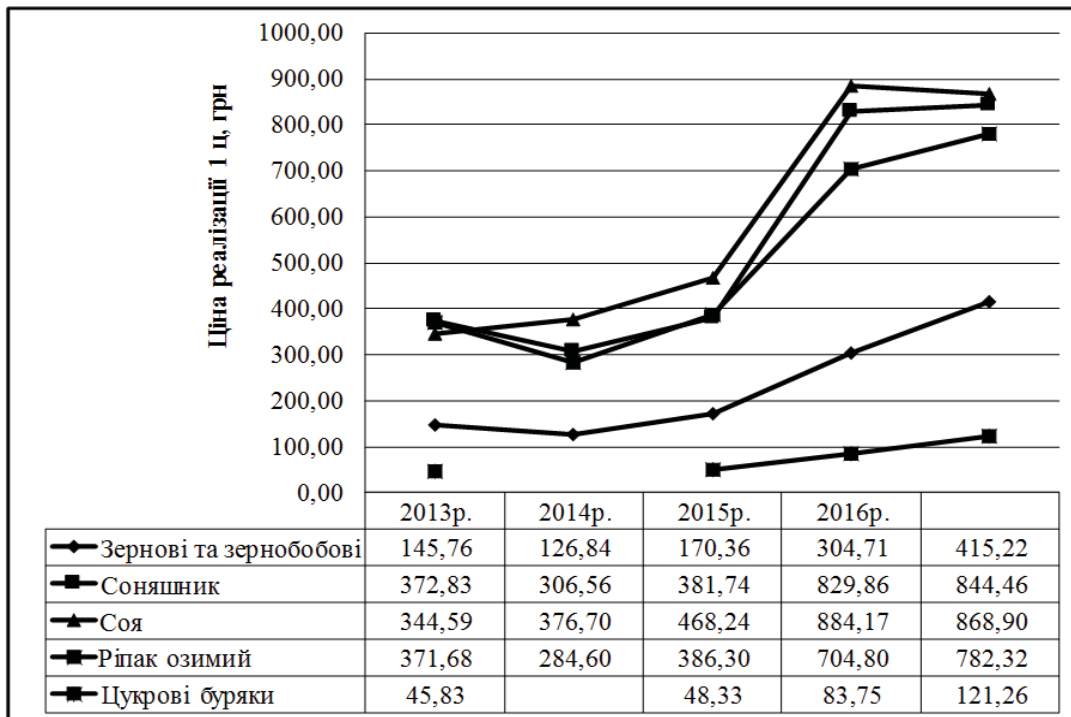

Рис. 1. Ціна реалізації 1 ц основних видів сільськогосподарських культур в Новомиргородському районі Кіровоградської області

Джерело: Побудовано на основі даних табл. 3.

І якщо ситуація з цінами на основні види сільськогосподарських культур у галузі рослинництва досить прогнозована, то щодо продукції галузі тваринництва спостерігається цінова нестабільність. З кожним роком показник ціни зростає, що відбувається насамперед за рахунок збільшення ціни на сільськогосподарські культури. Адже галузь

рослинництва безпосередньо впливає на виробництво продукції тваринництва.

Вагомим економічним параметром ринкового середовища діяльності підприємств з виробництва продукції тваринництва є ціна, що важливо для споживачів товарів, бо тим самим координуються відносини між підприємствами і товарними ринками [18].

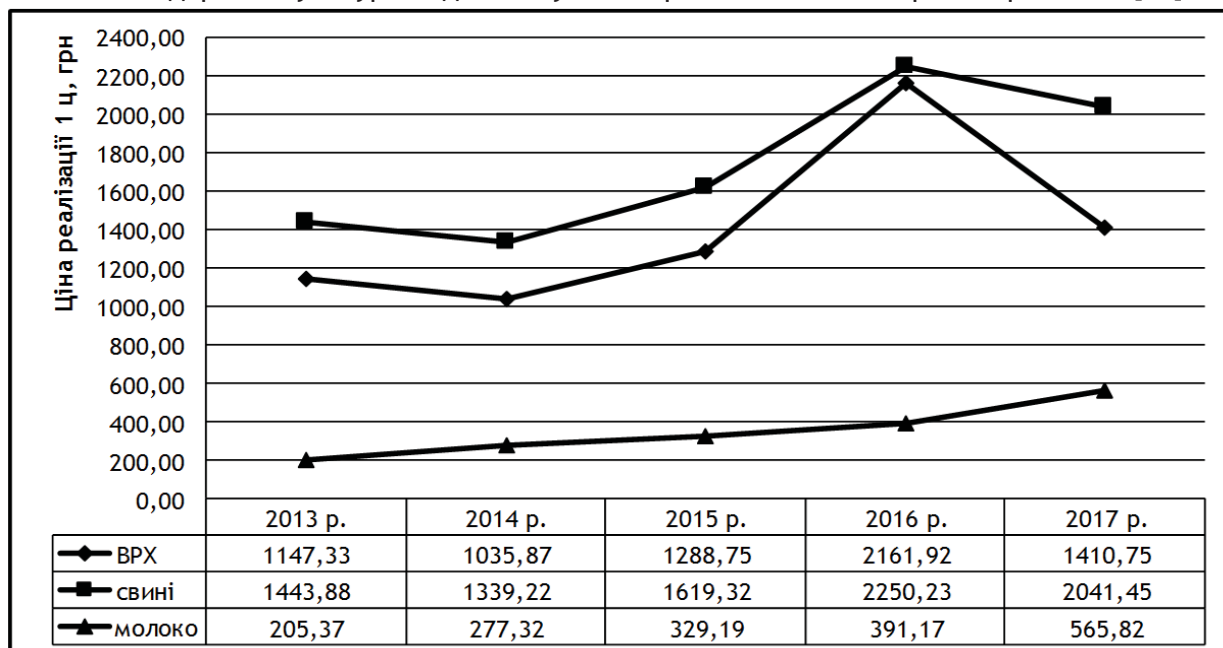

Рис. 2. Ціна реалізації 1 ц основних видів продукції тваринництва в Новомиргородському районі Кіровоградської області

Джерело: рисунок побудований на основі розрахункових даних табл. 4.

Не викликає сумніву, що ціна справляє прямий вплив на основні результати діяльності підприємства - прибуток та рівень рентабельності (табл. 5). Причому часто вплив ціни на прибуток значно більший, ніж інших

чинників (обсягів продажу, рівня витрат тощо). Зміна рівня середньореалізаційних цін і величина прибутку перебувають у прямопропорційній залежності: при збільшенні рівня цін сума прибутку зростає, і навпаки [8].

5. Динаміка та структура рівня рентабельності сільськогосподарської продукції в підприємствах Новомиргородського району, %

Культури	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+,-) 2017 р. до 2013 р., в.п.
Загалом по району, в т.ч:	103,94	39,0	86,3	119,2	58,5	-45,48
1. У галузі рослинництва:	79,66	28,8	65,6	70,1	66,1	-13,53
Зернові і зернобобові, з них	28,49	22,2	84,0	52,9	83,5	54,98
пшениця озима	36,84	11,3	34,7	48,2	26,4	-10,47
пшениця яра	-	28,4	-	-	-	-
жито	0,00	-50,0	-40,0	-100,0	20,0	20,00
гречка	9,85	-19,7	48,8	-99,5	100,0	90,19
кукурудза на зерно	21,39	29,7	114,1	58,2	108,0	86,61
ячмінь озимий	39,52	14,5	38,9	948,4	32,6	-6,94
ячмінь ярий	9,02	25,5	21,6	-	45,2	36,15
овес	-11,95	-22,1	174,8	-	-	-
просо	-4,12	-	392,8	-	-	-
інші зернові та зернобобові	20,00	47,4	-17,6	-25,4	-	-
Соняшник	113,05	37,5	83,9	111,0	56,2	-56,86
Соя	89,85	51,9	41,5	75,3	28,7	-61,12
Ріпак озимий	23,67	11,8	20,3	58,3	79,8	56,16
Цукрові буряки	90,85	-	29,4	49,9	43,9	-46,96
Картопля	-	37,7	31,9	78,7	4,0	-
2. У галузі тваринництва:	-19,34	-27,2	-22,6	-1,7	-16,7	2,62
велика рогата худоба	-15,75	-30,5	-32,9	-1,7	3,7	19,49
свині	1,31	-41,0	-19,7	-6,9	-34,2	-35,52
вівці	-	-46,2	-73,7	-	-	-
молоко	-21,26	-19,3	-17,8	-13,3	-13,6	7,68
мед	1,05	0,0	-14,6	-38,1	-39,5	-40,59

Джерело: Розраховано за зведеними річними бухгалтерськими звітами по Новомиргородському району за період 2013-2017 рр.

Отже, зважаючи на наведені дані, підприємства в районі мають здійснювати свою господарську діяльність використовуючи всі можливі шляхи збільшення рентабельності і

прибутковості виробництва. Для цього існує багато методів, щоб перетворити виробництво на значно ефективніше (табл. 6).

6. Шляхи збільшення прибутку і рентабельності продукції

Шляхи збільшення	
Прибуток	Рентабельність
1. Нарощування випуску продукції	1. Зниження собівартості продукції
2. Підвищення якості продукції	2. Підвищення продуктивності праці
3. Продаж зайвого устаткування та іншого майна або надання його в оренду	3. Скорочення невиробничих витрат
4. Зниження собівартості продукції за рахунок більш раціонального використання матеріальних ресурсів, виробничих потужностей і площ, робочої сили та робочого часу	4. Скорочення адміністративно-управлінського персоналу
5. Диверсифікація виробництва	5. Зниження витрат від браку та ін.
6. Розширення ринку продажу та ін.	

Джерело: Складено на основі [6].

Тобто підприємства району повинні задіяти всі можливі засоби нарощування виробництва сільськогосподарської продукції, аналізувати конкурентоспроможність і шляхи її підвищення, активно досліджувати по-

літику ціноутворення на ту чи іншу продукцію, що у свою чергу повинно сприяти підвищенню прибутку та рентабельності цих підприємств (табл. 7).

7. Динаміка середніх цін реалізації сільськогосподарської продукції Новомиргородського району, грн/т

Культури	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення (+,-) 2017 р. до 2013 р.
У галузі рослинництва						
Зернові і зернобобові, з них:	1457,59	1268,40	1703,58	3047,07	4152,23	2694,64
пшениця озима	1497,60	1358,00	1877,82	3305,26	3701,03	2203,42
жито	-	1000,00	1500,00	-	2857,14	-
гречка	4160,45	2503,62	2580,65	9508,05	12721,45	8561,00
кукурудза на зерно	1392,32	1219,15	1663,61	2967,27	3732,91	2340,58
ячмінь озимий	1655,96	1311,58	1647,79	2657,08	3022,71	1366,75
ячмінь ярий	1370,23	1384,67	1593,35	2670,84	2848,81	1478,58
Соняшник	3728,35	3065,58	3817,39	8298,64	8444,59	4716,24
Соя	3445,88	3766,99	4682,37	8841,67	8688,98	5243,10
Ріпак озимий	3716,85	2845,95	3863,03	7048,03	7823,22	4106,37
Цукрові буряки	458,33	-	483,34	837,50	1212,60	754,27
Картопля	-	1073,53	1252,10	2405,94	2000,00	-
У галузі тваринництва						
велика рогата худоба	11473,30	10358,72	12887,49	21619,23	14107,46	2634,17
свині	14438,84	13392,17	16193,17	22502,33	20414,53	5975,68
молоко	2053,68	2773,20	3291,93	3911,73	5658,21	3604,53
мед	184,97	176,78	203,83	212,77	207,83	22,86

Джерело: Розраховано за зведеними річними бухгалтерськими звітами по Новомиргородському району за період 2013–2017 рр.

Як свідчать наведені дані, середні ціни реалізації продукції по галузях сільського господарства упродовж п'яти останніх років у районі стрімко зростають, але не завжди відшкодовують витрати, які понесено на виробництво продукції. Адже при цьому не завжди враховуються ціни, які склалися на світовому ринку.

Існування диспаритету цін не на користь сільського господарства зумовлює здійснення відповідної державної регуляторної політики. Об'єктом її є й інші економічні важелі, за допомогою яких держава здійснює економічну підтримку сільськогосподарських товаровиробників, що має протекціоністський характер.

Світовим банком розроблена Методика визначення протекціоністських критеріїв, прийнята Уругвайським раундом Генеральної угоди по тарифах. Ця методика дає можливість провести аналіз цін у сільському господарстві і визначити рівень протекціоністської (економічної) підтримки державного аграрного сектору.

Для оцінки регуляторних заходів держави вказаною методикою передбачається визначення трьох показників: номінальний протекціоністський показник, (реальний) протекціоністський показник і еквівалент дотації виробництва.

Номінальний протекціоністський показник характеризує рівень номінальної підтримки цін з боку держави через реалізацію її цінової політики щодо конкретного виду сільськогосподарської продукції. Його розраховують за формулою:

$$\text{НПП} = \frac{Ц_{\text{в}} - (Ц_{\text{к}} \cdot E_0) - \text{МВ}}{(Ц_{\text{к}} \cdot E_0) - \text{МВ}} = \left(\frac{Ц_{\text{в}}}{(Ц_{\text{к}} \cdot E_0) - \text{МВ}} - 1 \right) \cdot 100,$$

де $Ц_{\text{в}}$ - внутрішня ціна на певний вид сільськогосподарської продукції, що отримує виробник на вітчизняному ринку;

$Ц_{\text{к}}$ - ціна на кордоні у конвертованій валюті;

МВ - маркетингові витрати, пов'язані з переміщенням сільськогосподарської продукції від виробника до кордону.

Різниця між $Ц_{\text{к}}$ і МВ дає внутрішню світову експортну ціну для вітчизняного товаро-

виробника, на основі якої й буде визначатися ефективність виробництва певного виду продукції;

E_0 - офіційний обмінний курс національної валюта до вільноконвертованої - американського долара або євро.

Показник НПП є свідченням того, як у державі будується і практично реалізовується цінова політика в контексті світової цінової кон'юнктури. Він може набувати додатного, від'ємного і нульового значення [1].

Висновки. Починаючи з 2013 року ціни на продукцію галузі рослинництва і тваринництва зростають як в Україні, так і в Кіровоградській області. Нестабільність цін на сільськогосподарську продукцію обмежує відтворювальний потенціал сільськогосподарських підприємств та вносить дестабілізуючий вплив у процеси відтворення. Така ситуація

не дозволяє товаровиробникам сформувавши достатні для відтворення обсяги нагромаджень, їхні доходи нестабільні, а зростання собівартості потребує зростання доходів для відшкодування понесених витрат.

Для виправлення ситуації необхідно дотримуватися таких принципів: ціни на продукцію сільського господарства мають бути економічно обґрунтованими. Рівень закупівельних цін за нормальних умов виробництва повинен покривати витрати сільськогосподарських підприємств і забезпечувати одержання відповідного прибутку; для досягнення паритетності сільського господарства з галузями промисловості мають діяти підтримуючі ціни на сільськогосподарську продукцію. Вони встановлюються державою; необхідно демонополізувати ринок і ринкові відносини.

Список бібліографічних посилань

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник. Київ : КНЕУ, 2013. 547 с.
2. Артус М. М. Державна політика та фінансовий механізм ціноутворення на сільськогосподарську продукцію : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 01.02.03. Київ, 2011. 38 с.
3. Артус М. М. Формування механізму ціноутворення в умовах ринкової економіки : монографія. Київ : Тернопіль: Економічна думка, 2012. 354 с.
4. Березівський П. С., Особа П. Н. Напрями інтенсифікації розвитку сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2014. № 6. С. 18-25.
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV (Редакція станом на 03.03.2015). Відомості Верховної Ради України. Київ, 2003. № 18-22.
6. Гавалешко С. В. Рентабельність підприємства та шляхи його підвищення. *Економікс*. 2014. № 10. URL : www.rusnauka.com/10_DN_2013/Economics/10_106158.doc.htm.
7. Герасименко В. В. Ценообразование: учеб. пособие. Москва : ИНФРА, 2005. 422 с.
8. Іщенко Н. А. Факторний аналіз формування прибутку підприємства. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Сер. Економічні науки*, 2010. URL : http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/33.pdf.
9. Колесников О. Ціноутворення. Київ : Центр навч. літ-ри, 2009. 144 с.
10. Котлер Ф. Основы маркетинга ; пер. с англ. Киев : Бизнес-книга; ИМА-Кросс. Плюс, 2005. 702 с.
11. Липици И. В. Ценообразование : учебно-практическое пособие. Киев : Юрайт, 2011.
12. Лупенко Ю. О. Результати і проблеми реформування сільського господарства в Україні. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 34.
13. Макаренко Ю. П. Шляхи вирішення диспаритету цін і нееквівалентного обміну товарних аграрних малих господарств. URL : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/prpdaa/5.3/185.pdf>.
14. Маркс К. Сочинения. 2-е изд. Москва : ИПЛ. Т. 23. С. 111-112.
15. Пархомець М. К. Ціноутворення у підприємствах агропромислового виробництва: організація та методика : монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2012. 228 с.
16. Писаренко В. В. Маркетинг овощной продукции (методические и практические аспекты): Ценообразование на плодоовощную продукцию Agromage, 1999-2017. URL : http://www.agromage.com/stat_id.php?id=394.

References

1. Andriichuk, V.H. (2013). *Ekonomika pidpriemstv ahropromysloвого kompleksu : pidruchnyk [Economics of enterprises of the agro-industrial complex: textbook]*. Kyiv: KNEU [In Ukrainian].
2. Artus, M.M. (2011). *Derzhavna polityka ta finansovyi mekhanizm tsinoutvorennia na silskohospodarsku produktsiiu [State policy and financial mechanism of pricing for agricultural products]. Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv [In Ukrainian].
3. Artus, M.M. (2012). *Formuvannia mekhanizmu tsinoutvorennia v umovakh rynkovoї ekonomiky . monohrafiia [Formation of mechanism of pricing in the market economy. monograph]*. Kyiv: Ternopil: Ekonomichna dumka [In Ukrainian].
4. Berezivskiy, P.S. & Osoba, P.N. (2014). *Napriamy intensyfikatsii rozvytku silskohospodarskykh pidpriemstv [Types of intensification of agricultural enterprises development]. Ekonomika APK, 6, pp. 18-25* [In Ukrainian].
5. *Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. № 436-IV [Commercial Code of Ukraine from 16.01.2003, No. 436-IV]. (2003). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 18-22, p. 144* [In Ukrainian].
6. Havaleshko, S.V. (2014). *Rentabelnist pidpriemstva ta shliakhy yoho pidvyshchennia [Profitability of enterprise and ways of its increase]. Ekonomiks, 10*. Retrieved from: www.rusnauka.com/10_DN_2013/Economics/10_106158.doc.htm [In Ukrainian].
7. Herasymenko, V.V. (2005). *Cenoobrazovanie [Pricing]*. Kyiv: INNFRM-M [In Russian].
8. Ishchenko, N.A. (2010). *Faktorny analiz formuvannia prybutku pidpriemstva [Factor analysis of enterprise profits formation]. Naukovi pratsi Kirovohrads'koho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ser. Ekonomichni nauky*. Retrieved from: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/33.pdf [In Ukrainian].
9. Kolesnykov, O. (2009). *Tsinoutvorennia [Pricing]*. Kyiv: Tsentr navch. lit-ry [In Ukrainian].
10. Kotler, F. (2005). *Osnovy marketinga ; per. s angl. [Basics of marketing; trans from English]*. Kyiv: Biznes-kniga; IMA-Kross. Pljus [In Russian].
11. Lypsyts, Y.V. (2011). *Cenoobrazovanie : uchebno-prakticheskoe posobie [Pricing: educational and practical manual]*. Kyiv: Jurajt [In Russian].
12. Lupenko, Yu.O. (2016). *Rezultaty i problemy reformuvannia silskoho hospodarstva v Ukraini [Results and problems of reforming agriculture in Ukraine]. Ekonomika APK, 7, p. 34* [In Ukrainian].

17. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2013. № 19-20.

18. Русак О. П. Діагностика цін в умовах формування ринку продукції. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 2 (53). URL : irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.

19. Чорна Л. О. Управління ціноутворенням в каналах реалізації продукції підприємств харчової промисловості : монографія. Київ : НУХТ, 2006. 239 с.

20. Шкварчук Л. О. Ціни і ціноутворення : навч. посіб. Київ : Кондор, 2013. 214 с.

13. Makarenko, Yu.P. (n.d.). Shliakhy vyrishennia dysparitetu tsin i neekvivalentnoho obminu tovarnykh ahrarynykh malykh hospodarstv [Ways of solving price disparity and non-equivalent exchange of commodity agrarian small farms]. Retrieved from: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.3/185.pdf> [In Ukrainian].

14. Marks, K. (n.d.). *Sochinenija. 2-e izd. [Compositions. 2nd ed.]*. Moscow: IPL [In Russian].

15. Parkhomets, M.K. (2012). *Tsinoutvorennia u pidpriemstvakh ahropromysloвого vyrobnytstva: orhanizatsiia ta metodyka : monohrafiia [Pricing in agricultural production enterprises: organization and methodology: monograph]*. Ternopil: Ekonomichna dumka [In Ukrainian].

16. Pysarenko, V.V. (n.d.). Marketing ovoshhnoj produkcii (metodicheskie i prakticheskie aspekty): Cenoobrazovanie na plodoovoshhnuju produkciju Agromage, 1999-2017 [Marketing of vegetable products (methodological and practical aspects): Pricing for fruit and vegetable products of Agromage, 1999-2017]. Retrieved from: http://www.agromage.com/stat_id.php?id=394 [In Russian].

17. Pro tsiny i tsinoutvorennia: Zakon Ukrainy vid 21.06.2012 № 5007-VI [On prices and pricing: Law of Ukraine from 21.06.2012, No. 5007-VI]. (2013). *Vidomosti Verkhovnoi Rady, 19-20, p. 190* [In Ukrainian].

18. Rusak, O.P. (2014). Diahnostyka tsin v umovakh formuvannia rynku produktsii [Diagnostics of prices in conditions of formation of the market of products]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen, 2 (53)*. Retrieved from: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe [In Ukrainian].

19. Chorna, L.O. (2006). *Upravlinnia tsinoutvorenniam v kanalah realizatsii produktsii pidpriemstv kharchovoi promyslovosti : monohrafiia [Management of pricing in food production distribution channels: monograph]*. Kyiv: NUKhT [In Ukrainian].

20. Shkvarчук, L.O. (2013). *Tsiny i tsinoutvorennia : navch. posib [Prices and pricing: tutorial]*. Kyiv: Kondor [In Ukrainian].

Semenda D.K., Semenda O.V., Petruk T.Yu. Economical aspects of agricultural enterprises' functioning

The purpose of the article is to substantiate and highlight theoretical foundations and mechanisms for improving the pricing system as a basis for stable development of the agrarian sector of the economy, in particular the livestock sector, taking into account world experience and national peculiarities of Ukraine.

Research methods. The methodological and theoretical basis of the article is the modern works of domestic and foreign scientists, as well as the results of their own research. In the research process have been used the following methods and techniques: monographic for analysis of scientific achievements of Ukrainian and foreign scholars on the problem of development of pricing in agriculture; empirical for comprehensive assessment of the current state of the research object; comparative analysis for defining problems and objectives of price regulation in the EU members and in Ukraine); abstract and logical for theoretical generalizations and formation of conclusions.

Research results. In the research process on pricing issues in agriculture in Ukraine and some European countries, the current state of pricing has been disclosed and its economic aspects have been analyzed. It has been discovered that the research of many economists in assessing the role of prices and pricing needs an improvement at the present stage. It is necessary to take into account the specific features of agricultural enterprises' functioning, increase their role in ensuring food security of the country, as well as an influence of the external environment on pricing of the agricultural products of Ukrainian producers.

Elements of scientific novelty. Further development of the theoretical positions regarding an improvement of the pricing system for agricultural products has been developed, taking into account a fact that the price formed at intersection of demand and supply does not always compensate the costs for its production. Therefore, the methodological approaches to assessing the current state of influence of pricing on ensuring the profitability of agricultural production have been proposed. The influence of price disparity on enterprises' financial condition has been disclosed.

Practical significance. It has been shown that under the existing system of pricing for livestock products, in particular beef and pork, production will be unprofitable. Therefore, it has been proposed to improve the pricing system for agricultural products at enterprise level, and suggestions on the use of pricing methods by agricultural enterprises have been substantiated. *Tabl.: 7. Figs.: 2. Refs.: 20.*

Keywords: price; pricing; price disparity; state regulation; development index.

Semenda Dmytro Kostiantynovych - candidate of economic sciences, professor, professor of the department of entrepreneurship, trade, and exchange activities, Uman National University of Horticulture (2, Institutaska st., Uman, Cherkasy reg.)

E-mail: dksemenda@ukr.net

Semenda Olha Volodymyrivna - candidate of economic sciences, senior lecturer of the marketing department, Uman National University of Horticulture (2, Institutaska st., Uman, Cherkasy reg.)

E-mail: olga-semenda@ukr.net

Petruk Tetiana Yuriivna - post-graduate student of the department of entrepreneurship, trade, and exchange activities, Uman National University of Horticulture (2, Institutaska st., Uman, Cherkasy reg.)

E-mail: tatyana.petruk@icloud.com

Семенда Д.К., Семенда О.В., Петрук Т.Ю. *Економічні аспекти функціонування сільськогосподарських підприємств*

Цель статьи - обосновать и осветить теоретические основы и механизмы усовершенствования системы ценообразования, как основы стабильного развития аграрного сектора экономики, в частности отрасли животноводства, с учётом мирового опыта и национальных особенностей Украины.

Методика исследования. Методологической и теоретической основой статьи послужили современные труды отечественных и зарубежных учёных, а также результаты собственных исследований. В процессе исследования использованы методы и приёмы: монографический (анализ научных достижений украинских и зарубежных учёных по проблеме развития ценообразования в сельском хозяйстве), эмпирический (по комплексной оценке современного состояния объекта исследования), сравнительного анализа (определение проблемы и цели регулирования цен в государствах-членах ЕС и в Украине), абстрактно-логический (теоретические обобщения и формирование выводов).

Результаты исследования. В процессе изучения вопросов ценообразования в сельском хозяйстве Украины и некоторых европейских государствах раскрыто современное состояние ценообразования и проанализированы его экономические аспекты. Выявлено, что исследования многих ученых-экономистов по оценке роли цены и ценообразования требуют совершенствования на современном этапе. Нужно учитывать специфические особенности функционирования сельскохозяйственных предприятий, повышение их роли в обеспечении продовольственной безопасности страны, а также влияния внешней среды ценообразования на сельскохозяйственную продукцию украинских товаропроизводителей.

Элементы научной новизны. Получили дальнейшее развитие теоретические положения по совершенствованию системы ценообразования на сельскохозяйственную продукцию. Предложены методологические подходы к оценке современного состояния влияния ценообразования на обеспечение прибыльности производства сельскохозяйственной продукции. Раскрыто влияние диспаритета цен на финансовое состояние предприятий.

Практическая значимость. Показано, что при существующей системе ценообразования на продукцию животноводства, в частности говядины, свинины, производство будет убыточно, поэтому предложены направления совершенствования системы ценообразования на сельскохозяйственную продукцию на уровне предприятия. Табл.: 7. Илл.: 2. Библиогр.: 20.

Ключевые слова: цена; ценообразование; диспаритет цен; государственное регулирование; индекс развития.

Семенда Дмитрий Константинович - кандидат экономических наук, профессор, заслуженный работник сельского хозяйства Украины, профессор кафедры предпринимательства, торговли и биржевой деятельности, Уманский национальный университет садоводства (Черкасская обл., г. Умань, ул. Институтская, 2)

E-mail: dksemenda@ukr.net

Семенда Ольга Владимировна - кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры маркетинга, Уманский национальный университет садоводства (Черкасская обл., г. Умань, ул. Институтская, 2)

E-mail: olga-semenda@ukr.net

Петрук Татьяна Юрьевна - аспирант кафедры предпринимательства, торговли и биржевой деятельности, Уманский национальный университет садоводства (Черкасская обл., г. Умань, ул. Институтская, 2)

E-mail: tatyana.petruk@icloud.com

Стаття надійшла до редакції 28.08.2018 р.

Фахове рецензування: 17.10.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Семенда Д. К., Семенда О. В., Петрук Т. Ю. Економічні аспекти функціонування сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2018. № 10. С. 106 – 116.

* * *

Новини АПК

Інститут аграрної економіки зміцнює співробітництво з зарубіжними колегами

11-12 жовтня 2018 року на запрошення Інституту системних досліджень в АПК НАН Білорусі директор Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», академік НААН Юрій Лупенко взяв участь у XII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сталого розвитку агропромислового комплексу», де виступив на пленарному засіданні з доповіддю «Євроінтеграційні напрями розвитку аграрного сектора економіки України».

Доповіді учасників заходу були присвячені висвітленню проблем і перспектив розвитку аграрної галузі, механізмів реалізації аграрної політики, оцінки й шляхів забезпечення пріоритетів розвитку сільськогосподарства та сільських територій, використання експортного потенціалу тощо.

Під час конференції Юрій Лупенко мав робочі зустрічі з Головою Президії Національної академії аграрних наук Білорусі В.Г. Гусаковим, директором Інституту системних досліджень в АПК НАН Білорусі О.П. Шпаком, його заступником А.С. Сайгановим, заступником директора ТОВ «Казахський науководослідний інститут економіки АПК і розвитку сільських територій» Г.У. Акимбековою, представниками наукових і освітянських установ Польщі та інших, на яких були обговорені актуальні питання подальшого співробітництва, зокрема проведення спільних досліджень та наукових заходів.

Матеріали основних виступів на конференції та результати дискусій передбачається використати в дослідженнях Інституту аграрної економіки.

У заході взяли участь близько 100 учасників. Серед них, зокрема, провідні вчені економісти-аграрники Білорусі, Казахстану, Польщі та України, представники НАН Білорусі, а також практики.

Прес-служба ННЦ «Інститут аграрної економіки»